Commissie Omgevingskwaliteit

Bezoekadres
Weesperplein 8
Amsterdam

cok@amsterdam.nl
cok.amsterdam.nl

Commisse Aanwijzing Monumenten

Onderwerp	Adviesaanvraag aanwijzing Stadhouderskade 127 – Hemonylaan 8A
Datum	10 augustus 2026
Commissie	Petra Brouwer (voorzitter), Isabel van Lent (architectuurhistoricus), Wim de Wagt (architectuurhistoricus), Macel Heijmans (restauratiearchitect)
Secretaris	Elles van den Hoek
Adviseur(s)	Hester Aardse, Agnes Hemmes (bureau Monumenten en Archeologie)

Geachte leden van het dagelijks bestuur van stadsdeel Zuid,

U heeft de subcommissie Aanwijzing Monumenten van de Commissie Omgevingskwaliteit gevraagd advies uit te brengen over de aanwijzing van het pand Stadhouderskade 127 met bijbehorende werkplaats aan de Hemonylaan 8A als gemeentelijk monument.
De commissie hanteert bij de advisering de selectiecriteria voor monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten, zoals vastgesteld in de Erfgoedverordening. Zij beoordeelt of dit ensemble voor Amsterdam van belang is vanwege de stedenbouwkundige, architectonische en/of cultuurhistorische waarde. Daarnaast wordt vastgesteld in hoeverre het een gaaf en/of zeldzaam voorbeeld is voor een bepaalde periode of van een bepaald (gebouw)type.

De commissie adviseert u de panden van de voormalige Koninklijke Biljartfabriek Wilhelmina aan de Stadhouderskade 127, gebouwd in 1883 door eigenbouwer H.D. Kramer en aannemer J.W. Hartgerink, en in 1910 naar ontwerp van architect Z. Gulden aangepast en uitgebreid met de werkplaats aan de Hemonylaan, aan te wijzen als gemeentelijk monument. Het ensemble van de voormalige biljartfabriek heeft hoge architectonische en cultuurhistorische waarde, vanwege de winkelpui met het interieur van de toonzaal en de werkplaats, een typologie waarvan er in Amsterdam nog maar weinig resteren. De rijk gematerialiseerde en gedecoreerde voorgevel en de interieurafwerking op de verdiepingen zijn een goed voorbeeld van de negentiende-eeuwse woonhuisarchitectuur. Stedenbouwkundig is het ensemble van waarde als onderdeel van de voorname straatwand aan de zuidzijde van de Singelgracht. De duidelijk herkenbare loods draagt bij aan de historische leesbaarheid van de Hemonylaan.

Stedenbouwkundige waarde
De Stadhouderskade vormt de noordrand van De Pijp, onderdeel van het 19de-eeuwse uitbreidingsplan van J. Kalff. De gesloten straatwand ten zuiden van de Singelgracht, tegenover de Nederlandsche Bank (waar destijds het in 1929 door brand verwoeste Paleis voor Volksvlijt stond)

bestaat uit voorname 19de-eeuwse woonhuizen op diepe percelen die doorlopen tot aan de Hemonylaan. Vergeleken met de lange, smalle straten in De Pijp, heeft de Hemonylaan een opvallend breed profiel met afwijkende bebouwing. Oorspronkelijk lag hier de Zaagmolensloot, een relatief brede vaart met aan weerszijden houtzagerijen. Na de demping werden aan de zuidzijde herenhuizen voor de gegoede middenklasse gerealiseerd, terwijl de noordzijde voornamelijk bestaat uit eenlaagse koetshuizen, garages en tuinmuren van de herenhuizen aan de Stadhouderskade. De loods met puntgevel en gevelsteen van biljartfabriek Wilhelmina is duidelijk herkenbaar en van waarde voor de historische leesbaarheid van dit deel van de stad.

Architectonische en cultuurhistorische waarde
Timmerman en aannemer J.W. Hartgerink en timmerman H.D. Kramer realiseerden in Amsterdam verschillende woningbouwprojecten, waaronder in de Vondelbuurt en aan de Stadhouderskade tussen de Van Woustraat en de Amstel. De hoogwaardig gedecoreerde gevels en rijke interieurafwerking van de woningen aan de Stadshouderskade houden verband met de prominente ligging dichtbij het Paleis van Volksvlijt. De Joodse biljartfabrikant Izak Barend Salomon werd in 1910 eigenaar van Stadhouderskade 127 en gaf architect Z. Gulden opdracht voor een verbouwing en uitbreiding van het pand. Uit die tijd stammen de winkelpui met een groot etalageraam evenals de terugliggende portiek met de woningentree en de toegang tot de toonzaal van de biljartfabriek. Aan de achterzijde werd een eenlaagse, langgerekte werkplaats met zadeldak gerealiseerd. Gulden ontwierp aan de Hemonylaan een symmetrische bakstenen puntgevel met aan weerszijden van de getoogde, dubbele bedrijfsdeuren een getoogd raam.
De in 1898 opgerichte biljartfabriek was toonaangevend. Tijdens de Tweede Wereld Oorlog werd de fabriek door de bezetter onteigend en onder de naam J. Slot voorgezet. Izak Salomon en zijn vrouw werden gedeporteerd en overleefden de oorlog niet. Izaks enige neef Jacques Salomon wist het bedrijf terug te krijgen en verkocht het in 1963 aan biljartkampioen Cees Oosterhout, die op zijn beurt werd opgevolgd door zijn drie kinderen, tot in 2025 het bedrijf werd gesloten.
Biljartfabriek Wilhelmina is een representatief voorbeeld van een succesvolle particuliere onderneming, die een belangrijk aandeel had in de economische ontwikkeling van Amsterdam vanaf het vierde kwart van de 19de eeuw en een prominente plek innam in de stad.

Gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid
Zowel het exterieur als een groot deel van de eclectische interieurafwerking stammen uit de bouwtijd of van de verbouwing uit 1910 en zijn, voor zover bekend, goed behouden. De combinatie van herenhuis met tot winkelpui aangepaste gevel, toonzaal en werkplaats zijn binnen de 19de-eeuwse Ring zeldzaam en nog duidelijk herkenbaar.

Amsterdam, 14 september 2026
Commissie Aanwijzing Monumenten

Petra Brouwer, voorzitter

Cc Monumenten en Archeologie